

למה אין מברכים ברכה על מצוות צדקה ומצוות כיבוד אב ואם

לגבי צדקה יש בזה כמה שיטות בראשונים (רמזתי מזה גם בתשובה על ברכה על פדיון שבויים) דיש שיטת רבינו אליהו שהיה מברך מצוות צדקה, אבל לא נהגו כן כמ"ש בחרדים שם.

והרשב"א ח"א סי' יח וכן האבודרהם הל' ברכת המצוות בשם הר"י בן פלט כתבו שאין מברכין והטעם שמא לא ירצה העני או ימחול, ובמעשה רוקח הקשה מאי שנא מברכת אירוסין שתלוי ברצון האשה (דרך אמונה רפ"ז מהל' מתנות עניים בציון

ההלכה).

ואולי יש לתרץ קושיית המעשה רוקח דכיון שגזרו חכמים שלא יקדשו בלא שידוכים (עי' קידושין יב ע"ב), א"כ בד"כ בקידושין מדובר שכבר אמרה האשה הן שמסכמת לקידושין, ובכה"ג אין מחוייב לחשוש שמא תחזור בה, ולכך תקנו ברכה באירוסין משום שרוב פעמים עושה כתיקון חז"ל ומקדש אחר שידוכין.

משא"כ בעני שהרבה פעמים אין מבקשים הסכמתו לפני שנותנים לו צדקה ואדרבה כדי שלא לביישו, הלכך לא תקנו ברכה בצדקה לעני גם כשהעני הסכים לפני הנתינה לקבל הצדקה, שמא יחזור בו העני, וכדאמר' בנדריים שלא יאמר אדם לה' אלא קרבן לה' מטעם שמא יחזור בו, ואולי הגר"ח"ק במה שכתב שם "וי"ל" על דברי המעשה רוקח, ר"ל ויש ליישב ואולי רמז בזה לתירוץ זה.

והנה הגמ' בנדריים שם מיירי אפי' אחר שכבר הסכים האדם עצמו לנדור אעפ"כ לא יאמר לה' קרבן אלא קרבן, ויש לחלק דכאן האשה הסכימה בפה לזולתה.

וגם יש לחלק דלדעת התוס' שם ה' לבטלה חמיר דהוא עשה דאורייתא כמ"ש בתמורה ד' משא"כ ברכה לבטלה לדעת התוס' הוא מדרבנן.

ועוד יש לחלק דבברכה אם בשעה שבירך היה דעתו על דבר ונתעכב הדבר אפשר דאינו חמיר כ"כ דהנה חד גיסא גבי נט"י הקיל הריטב"א, והגרנ"ק (חוט שני) והגר"ח"ק (מנחת תודה) מטו משמיה דהחזו"א באופן אחר בברוך שחלק, ויל"ע הדמיון, דהרי כאן לגבי ברוך שחלק בשעת ברכה כלפי שמיא גליא שאינו מחוייב בזה, ועוד דלגבי המברך ונפל הפרי מידו בתוס' ובשו"ע שהביאו הירושלמי בזה משמע דהוא ברכה לבטלה גמורה ושם אע"פ שבשעת הברכה בירך כדין, מ"מ הו"ל כברכה לבטלה באונס ולכך צריך לומר ברוך שם, ויל"ע בזה למעשה.

וטעם הרשב"א נכתב (שו"ת הרשב"א ח"א סי' יח) גם לגבי מצוות כיבוד אב ואם

דהכיבוד תלוי בדעת אביו ויש לחשוש שמא לא יקבל האב ממנו את הכיבוד ונמצא מברך לבטלה, וכע"ז אי' בביאור הגר"א על השו"ע או"ח סי' ח.

ואף שבכיבוד אב ואם מסתמא מקיים מכבד את אביו בזה גם בעצם מה שמשתדל בכבודו ורצונו זהו כבודו, וכמו שהרחבתי בתשובה אחרת [ד"ה מי שניסה לכבד את הוריו ולא הצליח וכו'], מ"מ עדיין יש בעייתיות בברכה כזו שהתכוון לכבד את אביו באופן אחד ולבסוף נוצר כבוד אחר שהברכה לא היתה מכוונת לזה, וכמו שהביא התוס' בפ"ו דברכות בשם הירושלמי לגבי נפל פרי ממנו אחר הברכה וכמו שפסק השו"ע בהל' ברכות, וכמו כן אינו ברור שעל כבוד בלא מעשה יוכל לברך וכמו כן גם שיש הידור מצוה בכל כבוד יש לדון אם לפי הצד שהיה צריך להיות ברכה על כיבוד אב ואם אם על כל פרט והידור במצוה היה ברכה או רק על עיקרי הדברים שנזכרו בגמ' שהם בכלל עיקר דיני כבוד או מורא.

והראב"ד כתב (מדרך אמונה שם) דמה שאין מברכין על מצוות צדקה משום שיש בזה קלקול אחרים דהיינו שיש עני ואם יברך משמע שמודה על אותו קלקול.

וצע"ק דהרי חייב אדם להודות על הרעה כשם שהוא מודה על הטובה, וכי תימא דכאן בפרנסה הוא משום שהורע מעשיו כמ"ש בקידושין פ"ב, וממילא חשיב כהאדם גורם לעצמו (עי' תענית ט ע"א ודוק), הא גם לגבי מיתה איכא למ"ד בשבת נו אין מיתה בלא חטא ולא קאמר הך מאן דאמר דאין מברכין דיין האמת, ועוד דהרי מיתה הוא מחמת חטא אדה"ר כמ"ש כי ביום אכלך ממנו מות תמות (בראשית ב, יז), כמו פרנסה שהוא ג"כ מחמת חטא אדה"ר כמ"ש בזעת אפך תאכל לחם (בראשית ג, יט), וכמו שעתידה עניות להיעקר לעתיד (עי' פהמ"ש להרמב"ם פרק חלק) כך מיתה כתיב בילע המות לנצח (ישעיהו כה, ח), ועי' סוכה נב ע"א, וגבי מיתה מצינו ברכת דיין האמת, וכי תימא משום שכאן הוא צרה לאחרים, הרי גבי מיתה ג"כ צרה לאחרים, וכי תימא משום שבמיתה הוא צרה לו ולאחרים, הא קיימא

לן בשו"ע דלא רק על קרוביו צריך לברך דיין האמת, א"כ גם שם מברך אפי' שהוא רעה רק לאחרים, ועוד מצינו ברכת דיין האמת גם ברואה בתי ישראל בחורבנן בברכות נח וממילא דברי הראב"ד צ"ע.

ונראה דעיקר כוונת הראב"ד דכשמברך על קדושת המצוה מראה בזה שמרויח ממה שחבירו עני, ולדבריו כולו רווח ממה שהעני בצער, וזה יכול לצער את העני, אבל כשמברך דיין האמת אדרבה מראה בזה שהוא עצמו אין לו רווח כלל מזה ומשתתף בצערו של חבירו ורק שאנו מאמינים באמונה שלמה שגם הרעה היא טובה לכפר לנו על כל עונותינו ולנקותינו ליום הדין, אבל אנו מצטערים בצער מי שבא לידי כך.

נמצא דבעני יש מקום להתפרש שאנו שמחים ומרויחים במה שעני זה בא לידי כך אפי' אם הוא לכפר על עון הדור או לכפר על עון אחר, משא"כ בברכת דיין האמת המשמעות שהיה יותר טוב שלא יחטא כדי שלא יצטרך לבוא לידי כך.

רבינו בחיי (כד הקמח ערך ציצית) כתב דכל דברים שחייבים במושכלות ואין ישראל ניכרים בזה שהם עם קודש לא תקנו עליהם ברכה, ובערוך השלחן ריש הל' כבוד אב ואם (יו"ד סי' רמ ס"ג ס"ד) הרחיב בזה דברים לענין ברכה על כיבוד אב ואם, וכע"ז הביא בהגהות רע"א על השו"ע שם ס"א בשם שו"ת בנימין זאב סי' קסט, ועי' עוד בערוך השלם חו"ת סי' תכז ס"י שהביא גם טעם הרשב"א וגם טעם הבנימין זאב.

וטעם זה מתיישב מאוד דהרי הברכה היא וקדשנו וכן במצוות כהונה דעת הרמב"ם דמברכים אשר קדשנו בקדושתו של אהרן, והיינו משום דיש קדושה יתרה לכהונה כמ"ש ויבדל אהרן להקדישו (דברי הימים א' כג, יג), ויש דעה לומר הבדלה זו בסדר הבדלות של מוצ"ש כמ"ש בפ"י דפסחים, ומאותו טעם שאין או"ה מברכין על ז' מצוות בני נח כיון דלאו בר קדושה נינהו או"ה א"כ מאותו הטעם גופא לא יברכו ישראל בדברים שלא נתחייבו בהן מחמת קדושתן אלא מחמת הכרח השכל.

ובאור זרוע ח"א הל' ברכת המוציא סי' קמ כתב שמצוה שהיא תדירים כמו ביקור
חולים ותנחומי אבלים והידור ת"ח וכבוד אב ואם וכו' אין בה ברכה.

ועי' בשדי חמד אסיפת דינים מערכת ברכות אות טז מה שהביא עוד טעם בזה בשם
שו"ת המהר"י אלגזי סי' יד דמשום חומר המצוה שא"א לקיימה כל הצורך לא תקנו
ברכה עי"ש.

